

РАҚАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАРАЁНИДА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

Тохтияров Акрам Нурмухаматович

*“Ўзбектелеком” АК бошқарув раисининг
молиявий масалалар бўйича ўринбосари*

Ҳозирги глобал рақобат ва рақамли иқтисодиёт даврида корпоратив бошқарув самарадорлигини ошириш масаласи стратегик аҳамият касб этмоқда. Рақамли технологияларни жорий этиш нафақат операцион жараёнларни автоматлаштириш, балки корпоратив қарорлар қабул қилиш тизимини такомиллаштириш, очиқлик ва ҳисобдорликни таъминлаш, шунингдек, манфаатдор томонлар билан самарали мулоқотни йўлга қўйиш имкониятини яратади.

Корпоратив бошқарув самарадорлиги мавзуси турли назарий ва амалий йўналишларда кўплаб олимлар ва халқаро ташкилотлар томонидан чуқур ўрганилган. Аввало, корпоратив бошқарув назарий асослари ва моделларига оид тадқиқотлар катта аҳамият касб этади. Chandler (1962), Jensen ва Meckling (1976), шунингдек Shleifer ва Vishny (1997) каби муаллифлар ўз ишларида корпоратив бошқарувнинг асосий назариялари — агентлик назарияси, манфаатдор томонлар назарияси ва корпоратив структуралар таъсирини ёритиб беришган. Уларнинг ишлари корпоратив бошқарувнинг концептуал асосини яратиб, кейинги тадқиқотларга назарий замин ҳосил қилган.

Корпоратив бошқарув ва самарадорлик ўртасидаги боғлиқлик масаласи ҳам тадқиқотчилар эътибор марказида бўлиб келмоқда. Масалан, Claessens (2003), La Porta ва ҳаммуаллифлари (2000), шунингдек Denis ва McConnell (2003) ишларида корпоратив бошқарув тизимининг молиявий кўрсаткичларга, акциядорлар қийматига ва бозор самарадорлигига қандай таъсир кўрсатиши илмий жиҳатдан асослаб берилган. Бу тадқиқотлар

корпоратив бошқарувнинг самарадорлиги тўғридан-тўғри компаниянинг иқтисодий натижалари ва бозордаги рақобатбардошлиги билан боғлиқ эканлигини кўрсатади.

Охирги йилларда корпоратив бошқарувда рақамли трансформациянинг ўрни тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. OECD (2015), PwC (2016) ва World Bank (2020) ҳисоботларида замонавий рақамли технологиялар — Big Data, сунъий интеллект, электрон ҳисобот тизимлари ва онлайн мониторинг воситалари корпоратив бошқарув самарадорлигини оширишнинг муҳим омили сифатида таҳлил қилинган. Бу манбаларда рақамли ислохотлар орқали корпоратив қарорлар қабул қилиш жараёнида шаффофликни кучайтириш, ҳисобдорликни ошириш ва хавфларни самарали бошқариш имкониятлари ёритиб берилган.

Шунингдек, маҳаллий олимлар ҳам Ўзбекистон шароитида корпоратив бошқарув масалаларига алоҳида эътибор қаратганлар. А.Мамажонов (2019) ўз тадқиқотларида корпоратив бошқарув самарадорлигини баҳолашнинг илмий асосларини ишлаб чиққан. И. Абдукаримов (2021) акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарувни такомиллаштириш, айниқса шаффофлик ва ҳисобдорликни кучайтириш масалаларини ўрганган. Ш.Каримов (2022) эса рақамли трансформация шароитида корпоратив бошқарувни самарали ташкил этиш ва рақамли бошқарув тизимларини жорий қилиш муаммолари ва ечимларини таҳлил қилган. Ушбу маҳаллий тадқиқотлар ривожланаётган мамлакатлар тажрибасини ҳисобга олган ҳолда корпоратив бошқарувни замонавий талабларга мос равишда ривожлантириш йўллари кўрсатиб бермоқда.

Рақамли трансформация жараёни корпоратив бошқарувнинг турли соҳаларида туб ўзгаришларни юзага келтирмоқда. Биринчи навбатда, стратегик қарор қабул қилиш жараёнида замонавий Big Data ва Business Intelligence тизимларидан фойдаланиш орқали катта ҳажмдаги маълумотларни таҳлил қилиш имконияти яратилмоқда. Бу эса раҳбариятга

аниқроқ прогнозлар бериш, бозордаги тенденцияларни ўрганиш ва рақобатдошликни таъминлайдиган стратегик ечимларни қабул қилишда ёрдам бермоқда.

Шу билан бирга, корпоратив ҳисоботларни автоматлаштириш ва онлайн мониторинг тизимларини жорий этиш орқали ҳисобдорлик ва шаффофлик янги босқичга кўтарилмоқда. Автоматлаштирилган ҳисобот тизимлари компаниядаги молиявий ва операцион жараёнларни реал вақт режимида кузатиш имконини бериб, акциядорлар ва манфаатдор томонлар учун ишончли ахборот манбаи вазифасини бажаради.

Компания раҳбарияти ва акциядорлар билан самарали мулоқот ўрнатиш учун электрон корпоратив коммуникация каналлари муҳим восита бўлиб хизмат қилмоқда. Корпоратив порталлар, онлайн йиғилиш платформалари ва электрон овоз бериш тизимлари қарор қабул қилиш жараёнини тезлаштириш билан бирга, корпоратив муносабатларда очиқлик ва ҳамкорлик даражасини оширмоқда.

Корпоратив хавфларни самарали бошқаришда рақамли Риск менежмент платформи ва турли аналитик моделлардан фойдаланиш кенг қўлланилмоқда. Бу орқали молиявий, операцион ёки бозор хавфларини олдиндан аниқлаш ва уларнинг салбий таъсирини камайтириш мумкин бўлмоқда.

Нихоят, корпоратив самарадорликни баҳолашда рақамли KPI ва Balanced Scorecard тизимларини интеграция қилиш тенденцияси тобора кенг тарқалмоқда. Бундай ёндашув компания фаолиятининг стратегик мақсадлар билан уйғунлигини таъминлаб, ҳар бир бўлим ёки лойиҳа натижаларини аниқ ўлчаш имкониятини беради.

Хулоса қилиб айтганда, рақамли трансформация шароитида корпоратив бошқарув самарадорлигини оширишнинг асосий йўллари — стратегик қарорларни рақамлаштириш, ҳисобот ва мониторингни автоматлаштириш, корпоратив мулоқотни электрон асосда йўлга қўйиш,

хавфларни рақамли бошқариш ҳамда КРІ тизимини интеграция қилишдир. Бу йўналишлар корпоратив тузилмаларнинг рақобатбардошлигини кучайтиради ва миллий иқтисодиётда уларнинг ролини янада мустаҳкамлайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Chandler, A. D. Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise. – Cambridge, MA: MIT Press, 1962. – 480 p.
2. Jensen, M., Meckling, W. Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure // Journal of Financial Economics. – 1976. – Vol. 3(4). – P. 305–360.
3. Shleifer, A., Vishny, R. A Survey of Corporate Governance // Journal of Finance. – 1997. – Vol. 52(2). – P. 737–783.
4. Claessens, S. Corporate Governance and Development // World Bank Research Observer. – 2003. – Vol. 21(1). – P. 91–122.
5. La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., Vishny, R. Investor Protection and Corporate Governance // Journal of Financial Economics. – 2000. – Vol. 58. – P. 3–27.
6. Denis, D. K., McConnell, J. J. International Corporate Governance // Journal of Financial and Quantitative Analysis. – 2003. – Vol. 38(1). – P. 1–36.
7. Мамажонов А. Корпоратив бошқарув самарадорлигини баҳолашнинг илмий асослари. – Тошкент: Фан, 2019. – 220 б.
8. Абдукаримов И. Ўзбекистонда акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарувни такомиллаштириш йўналишлари // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар журналы. – 2021. – №3. – Б. 45–52.
9. Каримов Ш. Рақамли трансформация шароитида корпоратив бошқарув самарадорлигини ошириш муаммолари ва ечимлари // “Иқтисодиёт ва бошқарув” илмий журналы. – 2022. – №2. – Б. 60–68.